

SÖYLEYECEK SÖZÜMÜZ VAR: İŞÇİ SINIFININ SORUNLARI VE TEPKİLERİ

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yay. , Ankara, Mart 2013, s.57-65

Yıldırım Koç

İşçi sınıfının sorunları ve tepkileri konusunu ele almadan önce, sayın Nusret Fişek'i saygıyla anıyor, bu toplantıda konuşma olanağı sağlandığı için teşekkür ediyorum.

İşçi sınıfının sorunlarının arttığı bir dönemde yaşıyoruz. Ancak sendikalarda ve işçilerde bir sessizlik hakim. Bu durumu nasıl yorumlamak gerekli?

Gündemde kıdem tazminatı fonu var. Kiralık işçi büroları konusunda girişimler sürüyor. Hükümetin ilan ettiği ulusal istihdam stratejisi işçi hakları açısından çok ciddi sakıncalar taşıyor. Taşeronluk hızla yaygınlaştırılıyor. Taşeron işçileri en temel hak ve özgürlüklerden mahrum bırakılıyor. Havacılık işkolunda grev yasağı getirildi. Özelleştirmeler sürüyor. Yüzbinlerce işçi 9 aydır toplu pazarlık yapamıyor; sendikalara yetki verilmediğinden, işçiler bekliyor. Sendikal haklarına sahip çıkarak Meclis'te görüşülen Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu tasarısını protesto eden sendikacılar ve işçiler biber gazıyla ve copla dağıtıldı.

Diğer taraftan tüm ülkeyi ilgilendiren temel sorunlar önem kazanıyor. Türkiye'nin Suriye'ye yönelik bir saldırıda kullanılması; cumhuriyetin temel değerlerinin yıpratılması ve hatta tahrip edilmesi; Türkiye'yi bir iç savaşa sürükleyebilecek çaba ve girişimlerin yoğunlaşması söz konusu.

İşçi haklarına, sendikal hak ve özgürlüklere ve ülkemize yönelik bu ciddi tehditlere karşın sendikalar sessiz. Sendikaların sessizliği büyük ölçüde işçilere de yansıyor; veya işçilerin sessizliği sendikaların sessizliğini kolaylaştırıyor.

Sendikanın görevi, sıradan bir işçinin göremediği tehlike ve tehditleri görmek ve üyeleri bu konuda önceden uyarmak, duyarlı kılmak, bilgilendirmek, eğitmek, seferber etmek, eyleme götürmektir. Sendikalarda bu konuda ciddi bir çaba da görülüyor.

Sendikaların bu konuda sorumluluklarını yerine getirmemelerinin bir nedeni bu konuda tabanın baskısının yetersizliğidir. Ancak diğer önemli neden sendikalara ilişkin yolsuzluk iddialarıdır.

Ayılar çok güçlü ve akıllı hayvanlardır. Eskiden ayı oynatanlar olurdu. Ufak tefek, çelimsiz bir adam, elindeki defe vurdukça, kocaman bir ayıya oyun oynatırdı. Her ayıcının önde gelen oyunu, bayılmaydı. "Hadi oğlum, göster bakayım, hamamda kadınlar nasıl bayılır" dediğinde, o koskocaman ayı yere yatar, gözlerini kapatırdı.

Ayıcı, ayının burun deliklerine bir halka takarmış. Halkanın ucundaki zincir de elinde olurdu. Ayının burun delikleri çok hassasmış. Ayıcı zinciri çekerse, ayının canı çok acırmış. O çelimsiz ayıcı, ayının burun deliklerine geçirilmiş halka sayesinde, o kocaman ayıya hükmeder, ona oyunlar oynatırmış.

Türkiye'de bazı önemli sendikacıların durumu bu eski olayı akla getirmektedir.

Bugün bazı önemli sendikacılar hakkında ya savcılıkta soruşturma sürdürülmektedir, ya da dava açılmıştır. Bazı sendikacılar ise henüz cumhuriyet savcılığına yansıtılmamış dosyalarla esir alınmıştır.

Yolsuzluğu tespit edilmiş sendikacı, burun deliklerine halka takılmış ayıya döner.

Sendikacıların sessizliğinin bir nedeni bazı önemli sendikacıların para, kadın, içki, kumar gibi konulardaki zaaflarının belirli kurumlar tarafından tespit edilmiş olması ve bunların gerektiğinde kullanılmasıdır.

Sendikaların ve sendikacıların sessizliğinin diğer nedeni işçilerin ve memurların sessizliğidir.

Sıradan bir işçinin veya memurun kendiliğinden hareketlenmesi veya sendikaların/siyasal partilerin eylem çağrılarına kitlesel olarak olumlu yanıt vermesinin önkoşulu ikilidir.

İnsanların gerçek gelirlerinde ciddi bir düşme olmadıysa, ciddi bir mutlak yoksullaşma yaşanmadıysa, tepki eğilimi çok zayıftır. Bazı konulardaki hak kayıpları bile kitleleri harekete geçirmeye yetmeyebilir.

İkinci önkoşul, eylem yapıldığında, tepki gösterildiğinde başarı şansıdır. İnsanlar sağlamcıdır. Başarı şansı görmedikleri durumlarda "kaderlerine boyun eğmeyi" ve "ibreti alem için" "okkanın altına gitmek" yerine beklemeyi tercih ederler. Diğer bir deyişle, hükümet veya sermayedar sınıf çok güçlü gözüküyorsa, kitlesel eylemden çekinirler.

Bu iki önkoşul birlikte oluşmadan kitle eylemleri gelişmez. Örneğin, 1989 bahar eylemlerinin arkasında bir taraftan çok ciddi bir mutlak yoksullaşma, diğer taraftan o zamanlar iktidarda bulunan ANAP'ın seçim yenilgisi vardı.

İşçilerin satınalma gücü 1980 yılından 1988 yılına kadar üçte bire düşmüştü. Ancak bu ciddi mutlak yoksullaşmanın kitlesel eylemlere dönüşebilmesi, 1987 genel seçimlerinde yüzde 37 oranında bir oy alan ANAP'ın oyunun 1989 Mart yerel seçimlerinde yüzde 21'e düşmesi ve İstanbul, Ankara ve İzmir'de belediye başkanlıklarını yitirmesi ile mümkün olabildi.

Günümüzde işçiler ve memurlar için, ülkemiz için büyük tehlike ve tehditler var. Ancak bu iki koşul yerine gelmiş değil. İnsanlar biraz homurdansalar bile, ekonomik çıkarları için harekete geçmeye pek eğilimli gözüküyor.

Gerçekten de işçilerin ücretlerinde ve memurların aylıklarında ciddi bir düşme söz konusu değil. Tam tersine, memur aylıklarında ve asgari ücrette gerçek artışlar söz konusu. Aşağıdaki çizelgede 2013 Yılı Programı'nda bu konuda veriler sunulmaktadır:

İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012(6)
İŞGÜCÜ MALİYETİ (1)									
Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (1994=100)									
İşçi (3)									
Kamu	105,4	107,4	104,4	111,9	105,2	111,9	110,3	105,7	106,9
Özel	111,1	114,9	114,0	118,3	113,1	120,8	119,3	119,8	-
Memur	127,8	134,5	140,2	148,4	147,0	164,7	162,4	163,7	174,8
Asgari Ücret (4)	170,8	181,8	180,7	183,6	177,1	190,6	192,5	190,0	192,4
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim									
İşçi (3)									
Kamu	3,1	1,9	-2,8	7,2	-6,0	6,4	-1,5	-4,2	1,2
Özel	4,5	3,4	-0,8	3,8	-4,4	6,8	-1,2	0,5	-
Memur	4,3	5,2	4,2	5,8	-0,9	12,0	-1,4	0,8	6,8
Asgari Ücret (4)	11,0	6,4	-0,6	1,6	-3,6	7,6	1,0	-1,3	1,3
NET ELE GEÇEN ÜCRETLER (2)									
Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (1994=100)									
İşçi (3)									
Kamu	88,3	90,7	88,3	91,1	89,3	88,8	85,6	87,1	85,8
Özel	97,1	97,7	97,0	99,4	96,9	99,1	99,4	104,2	-
Memur	112,7	115,7	122,9	127,7	136,0	147,2	145,1	154,3	161,1
Asgari Ücret (5)	158,6	165,3	163,9	162,8	176,6	181,2	182,9	188,1	193,2
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim									
İşçi (3)									
Kamu	1,7	2,7	-2,7	3,1	-1,9	-0,5	-3,6	1,7	-1,4
Özel	3,5	0,5	-0,7	2,5	-2,5	2,3	0,3	4,8	-
Memur	2,6	2,6	6,2	3,9	6,5	8,2	-1,4	6,3	4,5
Asgari Ücret (5)	24,3	4,2	-0,9	-0,7	8,5	2,6	0,9	2,9	2,7

Kaynak: 2013 Yılı Programı, s. 196. Maliye Bakanlığı, ÇSGB, Kalkınma Bakanlığı, TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları

(1) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TEFE (1994=100), 2005 yılından sonra ise ÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır. ÜFE 2012 yılı için tahmini yüzde 5,91 alınmıştır.

(2) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TÜFE (1994=100), 2005 yılından sonra ise TÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır. TÜFE 2012 yılı için tahmini yüzde 8,89 alınmıştır.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır. 2011 yılı özel kesim işçi ücretleri tahmindir.

(4) 16 ve üstü yaş asgari ücretin işgücü maliyetinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

(5) 16 ve üstü yaş net asgari ücretin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

(6) Gerçekleşme Tahmini

Not: 2008 yılından itibaren net ele geçen ücretlere bekar çalışan için asgari geçim indirimi dahildir.

AKP iktidarı döneminde işçi sınıfının geniş kesimlerinin sessizliğini açıklamada kullanılması gereken veriler arasında tüketici kredileri ve kredi kartı kullanımı önemli bir yer tutmaktadır.

Eskiden kredi kartı almak ve tüketici kredisinden yararlanmak zordu. Bankalar kefil isterdi. Kefil olarak kabul edilenler de öyle rastgele kişiler olmazdı. Aylığı garantili memurlar en gözde kefillerdi.

Şimdi ise sokaklarda kredi kartı dağıtılıyor. T.C. kimlik numaranızı telefonla gönderdiğinizde tüketici kredisine kavuşuyorsunuz.

Bu alandaki rahatlığın bir nedeni, bankaların, yaşanan kriz nedeniyle ellerindeki mevduatı satmada karşılaştığı zorluklardır. Sanayiciye kredi veremeyen, pompalanan tüketicinin finansmanı için kredi vermektedir.

Rahatlamının diğer nedeni, iç talebi artırarak büyüme sağlama çabasıdır. Büyük tekellerin ürettirdikleri ürünlerin elde kalmamasının yolu, insanları borçlandırarak tüketimi teşvik etmektir. Büyük cari açık nedeniyle Türk Lirası aşırı değerli tutulduğundan ihracat zorlaştıkça bu yola daha fazla başvurulmaktadır.

Ayrıca borçlu insan kolayca teslim alınabilir. Borç batağına batmış bir kişi, kolay kolay risk alamaz. Kredi kartı ve tüketici kredisi borcu biriken bir işçi veya memur, işyerinde ücretini artırma ve çalışma koşullarını düzeltme mücadelesinde bir yere kadar ürkek davranır. Bu durumdaki kişinin, “vatan elden gidiyor” kaygısı da pek yoktur; olması da kolay değildir. Onun “kurtarılacak vatan”ı, ödenecek borcudur.

Gelirler, artan gereksinimlere yetmeyince, borç almak, mücadele ederek geliri artırmaktan çok daha kolay ve çekicidir. Ancak, borç yiyen kesesinden yer.

2002 yılı sonunda, AKP iktidara geldiğinde, yıl sonu itibariyle tüketici kredisi bakiyesi 2,8 milyar TL imiş. Bu borcu 1,7 milyon kişi almış. 2012 yılı Haziran ayı sonu verilerine göre, tüketici kredisi bakiyesi 168,7 milyar liraymış. 13,2 milyon kişinin tüketici kredisi borcu varmış.

2002 yılı içinde kredi kartlarıyla 22,6 milyar liralık alışveriş yapılmış, 3,1 milyar lira nakit olarak çekilmiş (toplam 25,7 milyar TL). 2011 yılında kredi kartlarıyla 267,4 milyar liralık alışveriş yapılmış, 26,4 milyar lira nakit olarak çekilmiş (toplam 293,8 milyar TL). 2011 yılının ilk 8 ayında 188,3 milyar liralık işlem yapılmışken, 2012'nin ilk 8 ayında 235,4 milyar liralık işlem yapılmış.

Aşağıdaki çizelgede bu konudaki veriler sunulmaktadır:

	Yıl Sonu İtibariyle Tüketici Kredisi Bakiyesi (Milyar TL)	Yıl Sonu İtibariyle Tüketici Kredisi Kullanmış Kişi Sayısı (Milyon Kişi)	Yıl İçinde Kredi Kartı Kullanımı (Milyar TL)
2002	2,8	1,7	25,7
2003	8,3	2,5	40,3
2004	16,8	3,5	65,7
2005	28,3	5,8	86,5
2006	45,2	5,6	109,2
2007	64,0	6,9	142,8
2008	78,8	9,2	186,5
2009	88,3	9,9	204,7
2010	122,2	11,3	236,5
2011	159,2	12,4	293,8
2012 (Haziran sonu)	168,7	13,2	235,4 (Ağustos sonu)

AKP, insanlara borçlanma olanağı sağlayarak, emekçi sınıf ve tabakaları olduğu kadar, sermayedar sınıfı da memnun etti. Türkiye’de kullanılan binek arabası sayısı 2002 yılında yaklaşık 5 milyon iken, 2011 yılında 10 milyonu aştı. Birçok insan, krediler sayesinde, “ayağını yerden kesti.” Diğer taraftan, bu dönemde TOKİ 500 bin dolayında ev yaptı. Özel sektörün yaptığı ve sattığı ev ise 4,5 milyon civarında. Böylece yaklaşık 5 milyon kişi, borçlanarak da olsa, “başını sokabileceği bir eve kavuştu.” Böylece inşaat sektörü ve onu besleyen diğer sektörler de canlandı.

Ancak günümüzde tüketici kredilerinde ve kredi kartlarında büyük bir tıkanıklık yaşanmaktadır. Tüketici kredileri ve kredi kartlarında deniz bitti. İnsanlar işten ayrılıp aldıkları kıdem tazminatıyla veya emeklilik ikramiyesiyle borçlarını ödemeye çalışmaktadır.

Bu dönemin olumlu bir gelişmesi de sigortalı işçi sayısının ciddi biçimde artırılması, kayıtdışı istihdamın azalmasıdır. Sigortalı işçi sayısı 2000 yılında 5,3 milyon iken, 2012 yılı Ağustos ayında 11,7 milyon oldu.

İnsanları memnun eden diğer iki gelişme, sağlıkta özelleştirmenin ve yeni üniversitelerin etkisidir.

Sağlıkta özelleştirmeye ülkemizin sağlık harcamalarında çok büyük artışlar oldu, sağlık hizmetinin kalitesi düştü, koruyucu hekimlik çöktü; ancak sıradan insanların çoğu bu alandaki özelleştirmenin her açıdan olumsuz sonuçlarını pek düşünmedi. Özel sağlık kuruluşlarında hastalara ve hasta yakınlarına gösterilen güler yüz ve Sosyal Güvenlik Kurumu’ndan daha fazla para almayı

sağlayacak girişimler, insanları ilk başta memnun etti. Ancak bu memnuniyet de, katkı paylarının artması ve bazı hizmetlerin sosyal güvenlik paketinin dışına çıkarılmasıyla sona eriyor.

2002 yılında Türkiye’de 1,8 milyon dolayında üniversite öğrencisi vardı. AKP, eğitimin niteliğine ve Türkiye’nin insangücü gereksinimlerine bakmadan yeni üniversiteler açtı. Üniversite öğrencilerinin sayısı günümüzde 3,6 milyonu geçti. Birçok aile, çocuğunun üniversite eğitimine kavuşmasıyla hayatının kurtulacağını düşündü ve bunu mümkün kılan AKP’ye teşekkür etti. Ancak bu üniversite mezunları kendi alanlarında iş bulamayınca ve birçoğu bunalıma girince, bu konudaki memnuniyet de tersine dönmeye başladı.

AKP, gerek kamu kaynaklarını, gerek bazı dernekleri kullanarak, ihtiyaç içindeki insanlara yakacak ve gıda yardımında bulundu. Bu sadaka sistemi de AKP’ye önemli bir destek sağladı ve kitlelerin hareketliliğini önledi.

Günümüzde çok farklı gelişmeler gündemde.

Dünya, kapitalizmin üçüncü küresel krizini yaşıyor. İlk kriz, 1873-1896 yıllarındaydı. İkinci kriz 1929 yılında patladı. 2008 yılının son çeyreğinde başlayan kriz, kapitalizmin üçüncü küresel krizidir ve etkileri daha sürecek, Türkiye’yi de etkileyecektir.

Türkiye’nin dış ödemeler dengesindeki cari açık sorunu, Türkiye’yi siyasal açıdan daha fazla dışa bağımlı hale getirmekte ve Türkiye’yi ABD emperyalizminin çıkar ve talepleri doğrultusunda tehlikeli maceralara zorlamaktadır.

Bütçe açıkları da önemli bir sorun olmaya başladı.

Diğer taraftan, son yıllarda ekonomiyi ayakta tutmakta kullanılan inşaat sektöründe de bir tıkanma bekleniyor. Konut sektöründe bir stok fazlası oluştu. Kentsel dönüşüm yoluyla yeni olanaklar yaratılmaya çalışılıyor; ancak sistemin bu yeni harcamaları kaldırma gücünün olup olmadığı tartışılıyor. Ayrıca, inşaat sektörü döviz kazanmıyor; döviz tüketiyor. Bu yoldan sağlanan canlılık, Türkiye’nin cari açığını daha da büyütme riskini taşıyor.

Bütün bu gelişmeler, AKP’nin insanları borçlandırarak sağladığı memnuniyeti sürdürme olanağının bulunmadığını gösteriyor. Önümüzdeki dönem, beklentileri karşılanmayan ve borçlarını ödeyemeyen işçi ve memurların eylemlerine gebe.

Bu eylemlerin kitleselleşmesini sağlayacak diğer bir unsur, 29 Ekim günü Ulus’ta yaşananlardır.

Arkasında ABD ve AB’nin gücü olduğu düşünülen, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin en üst düzey yetkililerini de tutukevine atıracak gücü olduğunu kanıtlayan AKP’ye karşı bir hareketin gelişmesi olası gözüküyordu. Ancak 29 Ekim’de Ulus’ta yaşananlar ve AKP’nin karşı karşıya bulunduğu diğer sorun ve iç çelişkiler, havanın döndüğüne işaret gibidir.

Çok deneyimli ve bilgili bir işçi arkadaşımın ifadesiyle, “bizim işçinin oturduğu minder yanacak; yoksa kalkmıyor.”

Bu minder yavaştan tutuşuyor. AKP’nin zayıflıkları da gözüküyor.

Galiba önümüzdeki dönemde işçiler ve memurlar, oturdukları minderden kalkacaklar.

Hepinize saygılarımı sunuyorum.